

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра соціально-економічної географії і регіонознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи
А. В. Пантелеймонов

2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

ГЕОГРАФІЧНЕ КРАЇНОЗНАВСТВО

рівень вищої освіти:	<u>магістр</u>
галузь знань:	<u>10 – Природничі науки</u>
спеціальність:	<u>106. Географія</u>
освітня програма:	<u>Економічна та соціальна географія</u>
вид дисципліни:	<u>за вибором</u>
факультет:	<u>Геології, географії, рекреації і туризму</u>

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою факультету геології, географії, рекреації і туризму

“ 28 ” серпня 2019 року, протокол № 11

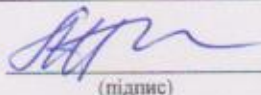
РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

Вірченко П.А. – кандидат географічних наук, доцент кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Програму схвалено на засіданні кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства

Протокол від “ 27 ” серпня 2019 року № 8

Завідувач кафедри _____

(підпис)

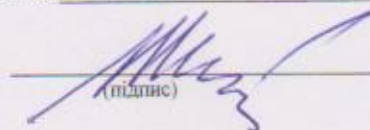
(Немець Л.М.)
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету геології, географії, рекреації і туризму

назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна

Протокол від “ 28 ” серпня 2019 року № 1

Голова методичної комісії _____

(підпис)

(Жемеров О.О.)
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Географічне країнознавство» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

спеціальності (напряму) 106. Географія

спеціалізації «Економічна та соціальна географія»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета викладання навчальної дисципліни:

надати загальні уявлення про просторово-територіальну організацію держав світу, міжнародні організації глобального і регіонального рівнів та взаємовідносини України з ними на сучасному етапі розвитку; формувати у студентів комплексний підхід до вивчення країн і регіонів світу.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

формувати вміння самостійного аналізу геополітичних, природно-кліматичних, етнодемографічних, культурно-цивілізаційних, історичних, суспільно-географічних, економічних та політико-правових особливостей розвитку країн і регіонів світу.

1.3. Кількість кредитів: 5.

1.4. Загальна кількість годин: 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
За вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	2-й
Семестр	
2-й	3-й
Лекції	
6 год.	2 год.
Практичні, семінарські заняття	
30 год.	10 год.
Лабораторні заняття	
0 год.	0 год.
Самостійна робота	
114 год.	138 год.
Індивідуальні завдання	
0 год.	

1.6. Заплановані результати навчання:

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- знати місце географічного країнознавства в системі географічних наук та його зв'язки з іншими науками, закономірності й принципи країнознавства, форми правління та адміністративно-територіальний устрій держав світу, головні міжнародні організації світу, типологію країн світу, загальні засади районування світу;
- характеризувати основні етапи формування політичної карти світу, регіональний поділ світу, категорії географічного положення, особливості розвитку господарства регіонів та окремих країн світу, перспективи їх розвитку;
- аналізувати роль і місце у світовому господарстві країн світу, характерні риси і структуру господарства окремих країн світу, сучасний стан взаємовідносин України з основними міжнародними організаціями та ключовими світовими державами;
- складати країнознавчу характеристику країн та порівняльну характеристику країн за певними ознаками.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Держави на політичній карті світу.

ТЕМА 1. Об'єкт і предмет країнознавства. Закономірності й принципи країнознавства.

Об'єкт і предмет географічного країнознавства. Місце географічного країнознавства в системі наук. Взаємозв'язок з іншими науками. Закономірності й принципи країнознавства. Закономірність неминучого розпаду імперій. Закономірність зростання кількості країн на політичній карті світу. Закономірність створення національних держав. Закономірність геополітичного маятника історії. Принцип національно-державної самовизначеності народів. Принцип непорушності існуючих кордонів країн. Принцип невтручання у внутрішні справи суверенних держав. Теорії та концепції держав.

ТЕМА 2. Держави та території на політичній карті світу.

Поняття «територія», «країна», «держава». Відмінність понять «держава» та «країна». Характерні ознаки держави. Внутрішні і зовнішні функції держави. Територіальні води та морські економічні зони держави. Колонії, протекторати й підопічні території. Спірні території. Правовий статус Світового океану та Антарктиди.

ТЕМА 3. Форми правління та адміністративно-територіального устрою держав світу.

Монархічна форма правління. Конституційні, абсолютні та теократичні монархії світу. Держави у складі Співдружності. Республіки та їх класифікація. Президентські, парламентські, президентсько-парламентські та парламентсько-президентські республіки. Адміністративно-територіальний устрій держав світу. Унітарні та федеративні держави. Конфедерації та протодержави.

ТЕМА 4. Етапи формування політичної карти світу.

Стародавній, середньовічний, новий і новітній етапи формування політичної карти світу. Основні кількісні та якісні зміни, що відбулися на політичній карті світу під час зазначених етапів. Періодизація новітнього етапу.

Характеристика основних кількісних та якісних зміни, які відбулися на політичній карті світу на новітньому етапі. «Гарячі точки» планети, причини їх виникнення, географія розміщення.

ТЕМА 5. Типологія країн світу.

Основні показники які використовуються у типології держав світу. Класифікація держав світу за величиною території: великі держави, середні, малі і карликові держави. Класифікація держав світу за чисельністю населення: найбільші, великі, середні, малі та дрібні держави. Класифікація держав світу за національним складом населення: однаціональні держави, двонаціональні та багатонаціональні держави. Класифікація держав світу за географічним положенням: острівні, держави-архіпелаги, напівострівні, материкові, внутрішньоконтинентальні держави. Класифікація держав світу за структурою економіки: постіндустріальні, індустріальні, індустріально-аграрні, аграрно-індустріальні, аграрні держави. Класифікація держав світу рівнем їх соціально-економічного розвитку: високорозвинені країни, середньо розвинені та країни, що розвиваються. Внутрішні відмінності у соціально-економічному розвитку між державами зазначених груп та основні підгрупи.

ТЕМА 6. Головні міжнародні організації світу.

Класифікація міжнародних організацій за територіальними масштабами та за функціями. Глобальні міжнародні організації. ООН, її мета, завдання та структура. Генеральна Асамблея ООН та Рада Безпеки. Спеціалізовані установи ООН: Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), Продовольча та сільськогосподарська Організація Об'єднаних Націй (ФАО), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Міжнародний валютний фонд (МВФ), Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки й культури (ЮНЕСКО) та інші. Регіональні міжнародні організації: Організація безпеки й співробітництва в Європі (ОБСЄ), Співдружність незалежних держав (СНД), Ліга арабських держав (ЛАД), Організація американських держав (ОАД), Асоціація держав Південно-Східної Азії (АСЕАН), Організація країн-експортерів нафти (ОПЕК), Північноамериканський договір про вільну торгівлю (НАФТА), Спільний ринок Південного конусу (МЕРКОСУР) та інші.

Розділ 2. Просторово-територіальна організація держав світу та їх суспільно-географічні особливості.

ТЕМА 1. Географічне положення та територія держави. Кордони держави та їхні функції. Внутрішній поділ країн.

Географічне положення та його категорії. Основні ознаки географічного положення: дистанційність, детермінованість, потенційність. Політико-географічне положення

держави. Основні просторові характеристики території держави: її розміри, конфігурація території та географічне положення. Основні елементи території держави.

Державний кордон та його функції. Бар'єрна функція державного кордону. Контактна функція державного кордону. Фільтруюча функція державного кордону. Класифікація державних кордонів за різними ознаками. Делімітація та демаркація державних кордонів. Поділ країн на окремі частини. Внутрішні адміністративно-територіальні одиниці країн.

ТЕМА 2. Регіональний поділ світу.

Загальні засади районування світу. Основні чинники виділення регіонів світу. Природні чинники та їх вплив на виділення регіонів світу. Вплив історичних чинників на виділення регіонів світу. Значення та вплив соціально-економічних чинників на виділення регіонів світу. Поняття «район» та «регіон», їх основні відмінності. Головні положення теорії районування або регіоналізації. Внесок українських науковців у теорію регіоналізації. Головні регіони та субрегіони світу. Субрегіони Європи, Азії, Африки, Америки, Австралії та Океанії та їх склад.

ТЕМА 3. Країнознавча характеристика країн Європейського Союзу.

Загальний огляд країн Європейського Союзу. Склад ЄС та соціально-економічні відмінності країн Європейського Союзу. Характеристика ЕГП країн ЄС, природних умов та ресурсів, населення та демографічної ситуації. Основні галузі промисловості країн ЄС. Особливості сільського господарства країн ЄС. Характеристика транспорту та зовнішньоекономічних зв'язків країн ЄС.

ТЕМА 4. Країнознавча характеристика країн СНД.

Загальний огляд країн СНД. Соціально-економічні відмінності країн СНД. Характеристика ЕГП країн СНД, природних умов та ресурсів, населення та демографічної ситуації. Основні галузі промисловості країн СНД. Особливості сільського господарства країн СНД. Характеристика транспорту та зовнішньоекономічних зв'язків країн СНД.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	сп		л	п	лаб	інд	сп
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Розділ 1. Держави на політичній карті світу												
Тема 1. Об'єкт і предмет країнознавства. Закономірності й принципи країнознавства.	12	2				10	11	1				10

Тема 2. Держави та території на політичній карті світу.	12		2			10	11	1				10
Тема 3. Форми правління та адміністративно-територіального устрою держав світу.	12		2			10	12		2			10
Тема 4. Етапи формування політичної карти світу.	12		2			10	12		2			10
Тема 5. Типологія країн світу.	12		2			10	11		1			10
Тема 6. Головні міжнародні організації світу.	12		2			10	11		1			10
Поточний контроль 1.	2	2										
Разом за розділом 1.	74	4	10			60	68	2	6			60
Розділ 2. Просторово-територіальна організація держав світу та їх країнознавча характеристика												
Тема 1. Географічне положення та територія держави. Кордони держави та їхні функції. Внутрішній поділ країн.	12		2			10	10					10
Тема 2. Регіональний поділ світу.	12		2			10	10					10
Тема 3. Країнознавча характеристика країн Європейського Союзу.	27		10			17	32		2			30
Тема 4. Країнознавча характеристика країн СНД.	23		6			17	30		2			28
Підсумковий семестровий контроль (іспит).	2	2										
Разом за розділом 2.	76	2	20			54	82		4			78
Всього за семестр												
Всього	150	6	30			114	150	2	10			138

4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Типи територій на політичній карті світу	2
2	Державний лад та державний устрій країн світу.	2
3	Етапи формування політичної карти світу	2
4	Типологія держав світу.	2
5	Міжнародні організації світу.	2
6	Категорії географічного положення. Внутрішній поділ держав.	2
7	Регіональний поділ світу.	2
8	Країнознавча характеристика Швеції та Норвегії	2
9	Країнознавча характеристика Іспанії та Португалії	2
10	Країнознавча характеристика Німеччини та Франції.	2
11	Країнознавча характеристика Італії та Австрії.	2
12	Країнознавча характеристика Угорщини та Чехії.	2
13	Країнознавча характеристика Білорусі та Молдови.	2
14	Країнознавча характеристика країн Закавказзя.	2
15	Країнознавча характеристика Казахстану.	2
Всього годин		30

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Підготуватись до усного опитування за темою: прояв закономірностей країнознавства у різні історичні епохи.	10
2	Підготуватись до усного опитування за темою: зовнішні та внутрішні функції держави.	10
3	Підготуватись до усного опитування за темою: особливості адміністративно-територіального устрою держав світу.	10
4	Підготуватись до усного опитування за темою: кількісні та якісні зміни на політичній карті світу.	10
5	Підготуватись до усного опитування за темою: «гарячі точки» на планеті та причини їх виникнення.	10
6	Підготуватись до усного опитування за темою: рівень соціально-економічного розвитку країн та його вплив на типологію держав світу.	10
7	Підготуватись до усного опитування за темою: спеціалізовані установи ООН.	10
8	Підготуватись до усного опитування за темою: категорії географічного положення.	10
9	Підготуватись до усного опитування за темою: країнознавча характеристика країн БЕНЕЛЮКС.	17
10	Підготуватись до усного опитування за темою: країнознавча характеристика країн Центральної Азії.	17
Разом		114

6. Індивідуальні завдання (Програмою не передбачено)

7. Методи контролю

1. Усне опитування на семінарах.
2. Поточний контроль.
3. Наприкінці 2-го семестру – екзамен.

8. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання										Контрольна робота, передбачена навчальним планом	Індивідуальне завдання	Разом	Екзамен (залікова робота)	Сума
Розділ 1					Розділ 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T1	T2	T3	T4	20	-	60	40	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4					

T1, T2 ... T6 – теми розділів

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

9. Рекомендована література

Основна література

1. Андреева В. М. Політична карта світу. Населення світу. / В. М. Андреева, Г. Д. Довгань. – Харків. : Вид. група «Основа», 2004. – 160 с.
2. Антонюк Н. В. Теоретичні основи країнознавства : підручник / Н. В. Антонюк, М. П. Мальська, Ю. С. Занько, Н. М. Ганич. – К. : Знання, 2011. – 326 с.
3. Безуглий В. В. Регіональна економічна і соціальна географія світу: Навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. / Безуглий В.В., Козинець С.В. – К. : ВЦ «Академія», 2007. – 688 с.

4. Дорошенко М. Країнознавство. Країни СНД, Європи і Північної Америки : навчальний посібник для вузів / Микола Савович Дорошко, Роман Анатолійович Кривонос, Володимир Прокопович Крижанівський, Наталя Федорівна Сербіна . – Київ : Ніка-Центр, 2009 . – 310 с.
5. Дубович І. Країнознавчий словник-довідник / І. Дубович. – Львів : Видавничий дім «Панорама», 2003. – 580 с.
6. Ігнат'єв П. Країнознавство. Країни Азії : навчальний посібник для вузів / Павло Миколайович Ігнат'єв . – 2-е вид . – Чернівці : Книги-XXI, 2006. – 423 с.
7. Крижанівський В. П. Країнознавство : підруч. / В. П. Крижанівський, М. С. Дорошко, В. І. Головченко та ін. – К. : Знання, 2012. – 439 с.
8. Мальська М. Країнознавство : теорія та практика : підручник / Марта Пилипівна Мальська, Наталія Володимирівна Антонюк, Юрій Степанович Занько, Наталія Михайлівна Ганич . – Київ : ЦУЛ, 2012. – 527 с.
9. Масляк П. О. Країнознавство: підручник / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2007. – 292 с.
10. Міжнародні організації: Навч. посіб. / За ред. О.С. Кучика. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Знання, 2007. – 749 с. Brussels, Belgium, 2006. - 384 с.
11. Решетов І. К. Методичний комплекс для самостійної роботи студентів спеціальності «Економічна та соціальна географія» з курсу «Країнознавство» / Решетов І. К., Вірченко П. А. – Харків: ВПЦ «АДВА», 2008. – 148 с.
12. Редін В.І. Методичні вказівки для самостійної роботи студентів спеціальності «Економічна та соціальна географія» з курсу «Географічне країнознавство» / Редін В. І., Вірченко П. А., Кулешова Г. О. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2014. – 20 с.
13. Яценко Б. П. Країнознавство: основи теорії : навч. Посібник / Яценко Б. П., Бабарицька В. К. – К. : Либідь, 2009. – 312 с.

Допоміжна література

1. Блій Г. де, Муллер П., Шаблій О. Географія: світи, регіони, концепти. – К. : Либідь, 2004. – 740 с.
2. Глобальні зміни світу 2025. Доповідь / [пер з англ.]. – Львів : Літопис, 2010. – 188 с.
3. Головченко В. Країнознавство: Азія, Африка, Латинська Америка, Австралія і Океанія : Навчальний посібник / Володимир Іванович Головченко, Олена Кравчук. – Київ : НІЧЛАВА, 2006 . – 336 с.
4. Грицак Ю. П. Страноведение: Ведущие страны мира: пособие для эконом. и географич. специальностей вузов. – Х. : Издательство ХНУ имени В.Н. Каразина, 2002. – 63 с.
5. Дністрянський М. С. Геополітика : навч. посібник. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2011. – 436 с
6. Довідковий атлас світу / [відп. ред. В.В. Молочко]. – К. : Картографія, 2010. – 328 с.
7. Довідник НАТО (українською мовою). Укладач Шервен Ніколас., Public Diplomacy Division NATO, 1110 с.
8. Європейський Союз. Словник-довідник / Ред. М. Марченко. – К. : К.І.С., 2005. – 142 с.
9. Європейський вибір України. Навчальний посібник. – Львів: Військовий інститут, 2007. – 216 с.
10. Ігнат'єв П. Країнознавство. Країни Азії : Навчальний посібник для вузів / Павло Миколайович Ігнат'єв . – Чернівці : Книги-XXI, 2004 . – 384 с.
11. Копійка В. В. Європейський Союз: заснування та етапи становлення. Навчальний

- посібник для студентів ВНЗ / Копійка В. В., Шинкаренко Т. І. –К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2001. – 448 с.
12. Критерії членства в СОТ, ЕС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. / Гол. ред. І.І. Жовква, К., 2007. – 88 с.
  13. Осика С. Г. Світова організація торгівлі / 2-ге видання, перероблене і доповнене / Осика С. Г., Пятницький В. Т. – К. : «К.І.С.», 2004. – 516 с.
  14. Страноведение: учебное пособие/кол. авторов: Рогач П. И., Косяков Н. Е., Гаркава В. Г., Лукьянчик С. В. – Минск: Издательство Белорусского экономического университета, 2003. – 284 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Представництво України при Європейському Союзі Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu>
2. Глосарій термінів Європейського Союзу Режим доступу: www.europa.dovidka.com.ua
3. Міністерство закордонних справ України. Режим доступу: <http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/eu>;
4. Організація Північно-Атлантичного договору. Режим доступу: <http://www.nato.int>;
5. Світова організація торгівлі. Режим доступу: <http://www.wto.org>;
6. The Dictionary of Human Geography [Електронний ресурс] / [ed. by D. Gregory, R. Johnston, G. Pratt, M. Watts & S. Whatmore]. – [Fourth Ed.]. – Режим доступу : <http://www.books.google.com.ua/books>.